

udvikling, sammensætning og faser, en opgave der ikke har været uden problemer på grund af et ofte svigtende kildemateriale. Hovedkilden har været arkiverne fra det russiske politiske politis (Ochraha) udenlandske sektion, som er tilgængeligt i USA. Hertil kommer diverse finske privatarkiver, men også samlinger i bl. a. den svenske og danske arbejderbevægelses arkiver.

Den finske oppositionsbevægelse var i begyndelsen domineret af konservative kræfter, hvis mål var en genoprettelse af Finlands status før den intensiverede russificering. Der opstod imidlertid snart flere retninger, herunder en mere aktivistisk fløj under ledelse af Konni Zilliakus. Denne ønskede at samarbejde med russiske grupper i opposition til det zaristiske styre, især med de russiske social-revolutionære, for via en fuldstændig ødelæggelse af det russiske autokrati at nå målet: Finlands selvstændighed. Forbindelserne med det russiske socialdemokratiske parti var derimod ikke særligt intime, måske fordi den finske arbejderbevægelse ikke var integreret i den finske modstandsbevægelse.

Forf. har valgt at slutte sin redegørelse ved den russisk-japanske krigs udbrud, men man kan jo håbe, at han har kræfter til at fortsætte sit rekonstruktionsarbejde, som også kaster et sidelys over den russiske opposition og dennes mangel på enhed. For skandinaviske læsere er det måske afsnittene om *The Northern Underground*, der har størst umiddelbar interesse. Dette begreb, der blev anvendt af den britiske historiker Michael Futrell til at betegne det illegale transport- og kommunikationssystem mellem oppositionsgrupperne i Rusland og deres tilhængere i Vesteuropa (se M. Futrell: *Northern Underground*, London 1963), bliver her yderligere belyst.

Bent Jensen

Nils Morten Udgaard: Sovjet-Unionen – den rådville kjempe. Samfunn, kultur, opposisjon. Oslo, H. Aschehoug & Co. (i samarbejde med Forlaget Fremad, København), 1977. 256 s.

Forf. er politolog og i besiddelse af en doktorgrad i international politik fra London School of Economics and Political Science. Han har tidligere skrevet bogen *Great Power politics and Norwegian foreign policy. A Study of Norway's foreign Relations, November 1940–February 1948* (Oslo 1973). Udgaard er imidlertid også journalist og var i årene 1971–75 korrespondent i Moskva for forskellige skandinaviske aviser. Han har på fremragende vis formået at kombinere sine journalistiske iagttagelser og færdigheder med sin videnskabelige uddannelse og den sans for systematik, den har givet ham. Resultatet er blevet en meget læseværdig, veldisponeret og indholdsmættet bog om det sovjetiske samfund og politiske system af idag. Der er ikke tale om noget sort-hvidt billede, ej heller om nemme og overfladiske generaliseringer, men derimod om en meget nuanceret redegørelse for væsentlige sider af det sovjetiske liv.

Bogens første afsnit skildrer det politiske system og de sociale forhold i videste forstand: nationalitetsproblemer, »kvinderevolutionen«, flugten fra land til by, alkoholismen m.v. I andet afsnit berettes om levestandard, lovlige og ulovlige privilegier samt det økonomiske system. Tredie afsnit behandler overvejende intelligentsiaens forhold, d.v.s. især videnskabens og kunstens vilkår i et totalitært samfund, mens fjerde afsnit drejer sig om »de anderledes tænkende«, som regimekritikere kaldes på russisk.

Forf. mener, at Sovjetunionens hovedproblem idag er nationalismen, som er i vækst både hos storrussere og hos de mange ikke-russiske nationaliteter. Mens mange russere mener, at de betaler for udviklingen af f. eks. de centralasiatiske republikker, mens de traditionelle kærnerussiske områder i Centralrusland forsømmes og affolkes, mener omvendt mange ikke-russere at de er udsat for en påtrængende russificering, at de må betale for Sovjetunionens supermagtsstatus, og at de ligeledes er med til at finansiere et politi-

system, der bruges til at undertrykke deres nationale aspirationer.

Interessant er forf.s begreb »det splintrede samfund«, hvorved menes, at samfundet fungerer så dårligt, at magtfulde institutioner og apparater selv har taget hånd i hanke med deres ansattes boligproblemer, børnepasnings- og feriebehov etc. Dette betyder, at den enkelte borger mere identificerer sig med den pågældende institution end med det overordnede samfund. Sovjetunionen er – siger Udgaard – havnet i samme situation som det zaristiske Rusland: et almægtigt bureaukrati, som er magtesløst over for de påtrængende problemer. Hertil kommer det endnu alvorligere, at regimet ikke evner at præsentere en ideologi, der kan binde den enorme stat og de mange folkeslag og samfundsgrupper sammen. På grund af den manglende frie debat er der ingen kommunikation mellem befolkningen og magtapparaterne, og partiledelsen frygter en fri debats ukontrollable følger.

Udgaard overdriver måske systemets problemer, som det jo hidtil effektivt har kunnet håndtere. Men det er en bog, der burde få mange læsere, og som sagtens kan stå sig over for den meget omtalte amerikanske Hedrich Smith: *The Russians* (New York 1976).

Bent Jensen

Osteuropa-Handbuch Sowjetunion: Aussenpolitik II. 1955–1973. Hrsgg. v. Dietrich Geyer. Köln–Wien, Böhlau, 1976. 878 s. DM 166.

Osteuropa-Handbuch Sowjetunion: Aussenpolitik III. Völkerrechtstheorie und Vertragspolitik. Hrsgg. v. Dietrich Geyer und Boris Meissner. Köln–Wien, Böhlau, 1976. 334 s.

Med disse to bind har den omfattende håndbogsserie om østeuropæiske forhold afsluttet emnet Sovjetunionens udenrigspolitik. Bind II er en direkte, kronologisk fortsættelse af seriens første bind, som tidligere er blevet anmeldt (se *Historisk Tidsskrift* bd. 74 (1974), s. 552–554), mens det afsluttende, tredje bind udover kapitler om sovjetisk folkeretsteori og traktatpolitik tillige indeholder register for samtlige bind samt en omfattende bibliografi, der systematisk fortegner alle de i serien omtalte arbejder.

Det er et imponerende værk, der hermed er afsluttet, og hvis lige ikke findes på noget andet sprog, indbefattet russisk. Forf. har anvendt såvel den klassiske som den allernyeste historiske litteratur om emnet og både den vestlige og den sovjetisk/østeuropæiske. Alle, der seriøst vil beskæftige sig med emnet sovjetisk udenrigspolitik, kan ikke komme uden om dette meget nyttige værk, som burde findes på ethvert bibliotek, der ønsker at dække det 20. århundredes historie.

Bent Jensen

Roy A. Medvedev og Zhores A. Medvedev: Khrushchev. The Years in Power. New York, Columbia University Press, 1976. 198 s. \$ 10.95.

Forf. er de to kendte tvillingebrødre og systemkritikere, hvoraf den ene, Roy, bor i Moskva, mens Zhores lever i ufrivilligt eksil i London og frataget sit statsborgerskab. De har begge tidligere skrevet fremragende bøger om sovjetisk historie og sovjetiske samfundsforhold, ikke mindst Roy Medvedevs *Let History Judge. The Origins and Consequences of Stalinism* (1971). I 1971 lykkedes det KGB at få fat i forf.s notater til den foreliggende bog og herved tilintetgøre otte års arbejde med emnet. Trods disse vanskelige arbejdsvilkår er det nu altså alligevel lykkedes at få bogen færdiggjort og offentliggjort i Vest. Bogen er i øvrigt den hidtil eneste sovjetiske om Krustjov og dennes politik,